

СУЧАСНИЙ СТАН СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

Досліджено особливості розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні та визначено напрями розвитку соціального звітування

Постановка проблеми. В останні роки в Україні зростає інтерес до соціальної відповідальності. Це пов'язано як з політичними, так і з економічними причинами. Українські підприємства зацікавлені у своєму стійкому розвитку й намагаються знайти спільну мову з суспільством, через реалізацію соціально орієнтованого управління. На даному етапі розвитку соціальне звітування в Україні ще тільки в процесі встановлення і тому дане впровадження має низку проблем.

Викладення основного матеріалу дослідження. Бізнесові структури, що працюють в Україні, ще не усвідомлюють в повному обсязі свою роль і відповідальність у соціальному розвитку держави, а також свої стратегічні інтереси, тому в них виникає потреба у співпраці із державними та недержавними установами, організаціями у вирішенні соціальних проблем різного рівня. На цей час співпраця у сфері соціального партнерства бізнесу, влади, громадськості України є

фрагментарними, безсистемними, але і на такому рівні ця співпраця дає позитивні результати. Передові ланки бізнесових структур, в основному у великому бізнесі, починають звертати увагу на такі аспекти як репутація, корпоративний бренд, корпоративна лояльність персоналу, лояльність бізнесу до соціального оточення [8, с. 201].

У 2007 році Українською маркетинговою групою для Офісу координатора системи ООН в Україні було опубліковано звіт, який містив дослідження в сфері соціальної відповідальності серед 1221 компанії (міст Києва, Харкова, Одеси, Донецька, Дніпропетровська та Львова).

Більшість опитаних українських компаній (78,1 %) знають про соціальну відповідальність бізнесу (рис. 1). Хоча вищезазначений рівень є відносно високим, зробити висновок, що це поняття широко відомо всім суб'єктам було б не вірно, оскільки кожне п'яте підприємство в Україні не інформовано про таку широко розповсюджену у світі практику [2].

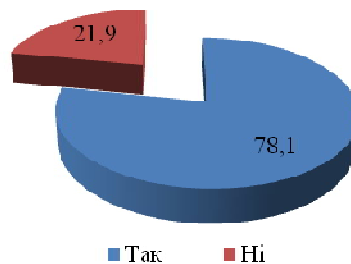

Рис. 1. Поінформованість про поняття "соціальна відповідальність" [2]

Одним із напрямів дослідження було з'ясувати у вищого керівництва компаній їх розуміння соціальної відповідальності.

Найбільша частина компаній відносить до соціальної відповідальності впровадження соціальних програм поліпшення умов праці персоналу (65,5 %),

розвиток персоналу і його навчання (63,2 %), благодійну допомогу громадськості (56 %), етичне відношення до покупців (49,5%) (таблиця 1).

Таблиця 1. Складові поняття соціальної відповідальності [2]

Форми	% підприємств
Впровадження соціальних програм та поліпшення умов праці власного персоналу	65,5
Навчання /розвиток персоналу	63,2
Благодійна допомога	56,0
Застосування в політиці компанії принципів етичного та відповідального становища до споживачів	49,5
Участь в регіональних програмах розвитку	32,3
Реалізація екологічних програм	29,8
Політика дотримання прав акціонерів або/ інвесторів	20,8
Відкрите подання інформації про діяльності компанії	18,7

Біля третини опитаних компаній відносять до соціальної відповідальності участь у регіональних програмах розвитку і здійснення екологічних проектів. Цікаво, що близько однієї п'ятої опитаних компаній розглядає відкрите надання інформації про діяльність компанії як прояв соціальної відповідальності бізнесу. При чому такої позиції найбільше притримуються великі компанії, серед них на цю форму соціальної відповідальності вказали 21,8 %. Проте, це досить низький показник, з огляду на те, що серед великих компаній значну частку представляють відкриті акціонерні товариства, для яких розкриття інформації є

законодавчо визначеною умовою (щорічна публікація звітів) і тому, повинно бути нерозривно пов'язано з їх бізнес – практикою.

Розмір підприємства є найкращим індикатором здійснення соціального звітування заходів компаніями: чим більше підприємство, тим вища вірогідність того, що компанія буде займатися складанням соціального звіту (рис. 2).

Майже всі підприємства (98,3 %) з більше ніж 500 працівників здійснюють заходи соціальної відповідальності порівняно з 75,2 % підприємств з менше ніж 50 працівників. Навпаки, лише 1,7 % підприємств з більше ніж 500 працівників не здійснюють заходи соціального звітування порівняно з четвертою частиною малих підприємств (24,8 %).

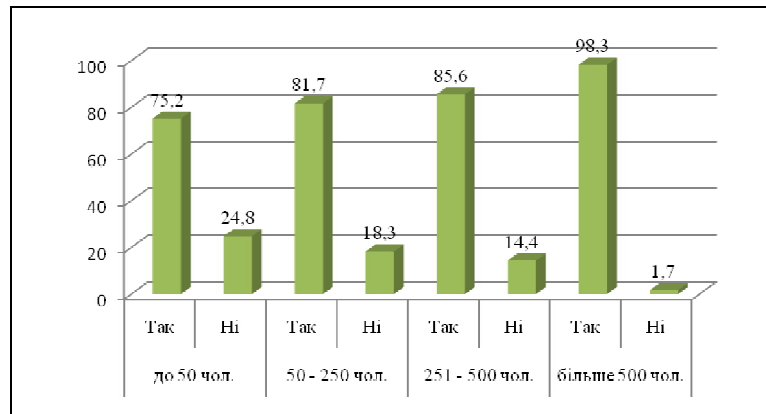

Рис. 2. Здійснення соціального звітування за розміром підприємства [2]

Соціальне звітування несе за собою вигоди в довгостроковій перспективі, тому малі підприємства не йдуть на ризики та відмовляються від складання соціальних звітів.

Соціальна відповідальність – перш за все являє собою створення та забезпечення гідних умов праці для співробітників підприємств, так Українською маркетинговою групою для Офісу координатора системи ООН в Україні було проаналізовано заходи, які здійснюють українські компанії для гідного професійного та особистого розвитку своїх працюючих.

Серед тих, хто здійснює такі заходи, 81,2 % компаній ніколи не затримують зарплату, 57,5 % фірм регулярно підвищують зарплату та виплачують премії, 55,9 % підприємств не звертають увагу при прийомі на роботу та кар'єрному рості на стать, вік, релігійні та політичні переконання, 55,1 % компаній проводять та підтримують кар'єрне навчання робітників (рис. 3) Менше половини компаній оплачують понад урочні години (43,2 %), надають можливість гнучкого графіку роботи (42,4 %), надають медичне страхування та оплачують частково або повністю оздоровлення своїх робітників (33 %).

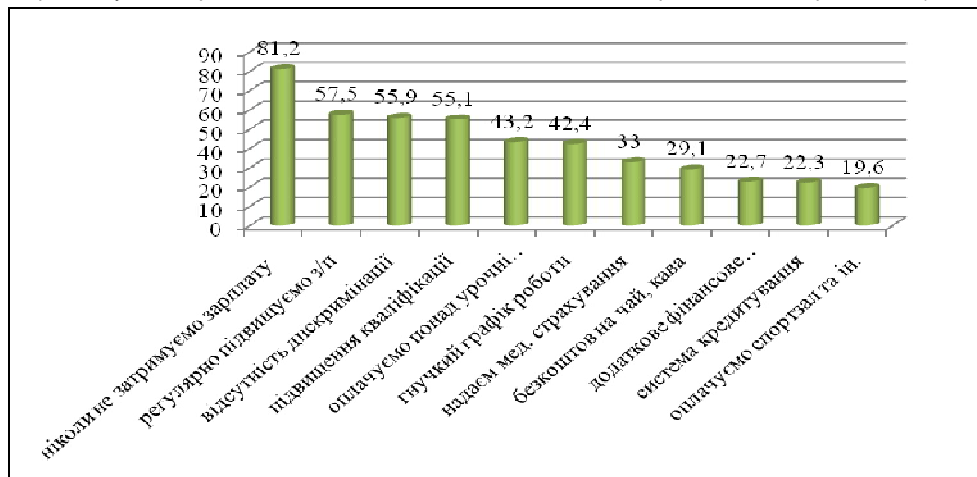

Рис. 3. Соціальна відповідальність підприємств перед своїми працівниками [2]

Таким чином дослідження українською маркетинговою групою дало нам ґрунтовне уявлення про розвиток та впровадження в життя соціального звітування. Нами було зроблено наступні висновки: майже всі підприємства мають уявлення про соціальну відповідальність та її значимість у своїй діяльності; соціальне звітування проводиться переважно великими компаніями, оскільки процес є затратним; соціальна відповідальність для українських компаній – це перш за все: виплата та підвищення заробітної плати, підвищення кваліфікації, а ось заходи індивідуального розвитку особистості відходить на другий план.

В Україні соціальне звітування здійснюють переважно великі компанії, дана звітність носить маркетинговий характер, тому її складання та розробка потребує чималих затрат. Центром "Розвиток корпоративної соціальної відповідальності" було опубліковано перелік компаній, які демонструють найбільшу соціальну відповідальність в Україні.

До основних причин, які стримують розвиток соціальної відповідальності бізнесу в Україні, можна віднести питання законодавчої неврегульованості та відсутності законодавчого заохочення. Реалізація соціальних програм супроводжується значними фінансовими витратами корпорацій, що та найчастіше стає стримувальним фактором або причиною відмови від соціальної діяльності [8, с. 204].

Як уже зазначалося, соціальне звітування несе за собою маркетингову ціль, але за сучасних умов дана звітність повинна трансформуватись в обов'язкову звітність сталого розвитку задля виконання економічної, соціальної та екологічної поведінки суб'єкта господарювання.

Тому в українському суспільстві існує проблема використання бізнес-компаніями інформації із соціальної відповідальності в рекламних цілях і проблема сприйняття ЗМІ соціальної відповідальності компаній як їх комерційну діяльність і рекламу, і, відповідно, намагання редакцій ЗМІ розміщати матеріали з цих питань тільки на платній основі, або ж при публікації матеріалів уникати згадувати назви компаній [2].

Нами було піднято проблему соціальної відповідальності підприємств у вигляді виплати заробітної плати, що є основою функціонування суб'єктів господарювання, але даний обов'язок в Україні не виконується, так за даними Державного комітету статистики заборгованість із виплати заробітної плати в Україні, станом на 1 листопада 2010 року, хоча і скоротилася на 13,5 % до попереднього місяця, але становить 1,55 мільярда гривень [4].

В той же час не менш важливими є соціальні фактори для інноваційного розвитку. Так, за даними дослідження українського бізнесу ООН, в середньому 49,1 % підприємств взагалі не відслідковують соціальні наслідки інноваційного розвитку, час від часу це роблять 29,4 % підприємств і лише

5,3 % – використовують для оцінки чіткі показники. Причому, як правило, це показники впливу діяльності підприємства на оточуюче середовище [15, с. 38].

Інноваційна модель розвитку потребує витрат на фінансування науки в обсязі не менше 2 % ВВП. Цій вимозі відповідають такі країни, як: Японія, США, Великобританія, Німеччина, Франція, крім того, в цих країнах спостерігається високий рівень життя населення. В них існує тісний зв'язок між рівнем інноваційної економіки та рівнем корпоративної соціальної відповідальності підприємств. Саме тому, інноваційний шлях України має проводитися в морально-політичному та соціально-економічному полі [1].

Слід також відзначити, що в Україні показники соціально відповідального бізнесу викладені в Меморандумі про соціальну відповідальність бізнесу, який учасники Форуму соціально відповідального бізнесу України прийняли 16 грудня 2005 року [11].

Нами буде досліджено заходи, які були здійснені фірмами в соціальній та природоохоронній сфері, а також розглянуто фінансові показники у звітуванні суб'єктів господарювання у досліджуваних звітах, провівши зв'язок фінансового звіту з нефінансовим.

Об'єктом нашого дослідження буде нефінансова звітність ЗАТ "Оболонь", компанії "Київстар", "Сіменс Україна", групи компаній "Фокстрот" та ВАТ "Кредитпромбанк".

Соціальний звіт ЗАТ "Оболонь" було досліджено за 2009 р. Звіт має добре оформлену форму, що надає йому естетичної привабливості. Звіт має чітку структуру (таблиця 2):

Таблиця 2. Структура звіту про соціальну та екологічну відповідальність ЗАТ "Оболонь" за 2009р. [13]

№	Назва елементу звіту
1	Вступне слово керівництва
2	Корпорація "Оболонь"
3	Економічні результати діяльності
4	Персонал та умови праці
5	Якість продукції та відповідальне ставлення
6	Комплексна екологічна культура
7	Соціальні інвестиції
8	Нагороди. Цілі. Принципи
9	Таблиця відповідності стандарту GRI

Фінансові показники компанії зустрічають у розділі "Економічні результати діяльності", де було показано фінансові результати фірми за 2007 – 2009 рр. (таблиця 3).

Таблиця 3. Показники діяльності компанії ЗАТ "Оболонь" за 2007 – 2009 рр., млн. грн. [13]

Показник	2007	2008	2009	% за рік (до 2008 року)
Дохід до оподаткування	3 486	4 176	4 108	-1,6%
Чистий дохід	1 109	1 200	3 166	-1,4%
Чистий прибуток	160	(452)	175	-
Сплачені податки, в т.ч. акциз	528	543	556	+2,5%
Сплачені акцизи	309	318	357	+12,3%
Загальні відрахування до бюджетів	611	662	662	+0,1%
Дебіторська заборгованість	292	434	360	-17,1%
Кредиторська заборгованість	421	713	542	-23,9%

Дані показники соціального звіту можна зустріти у фінансовій звітності підприємства (Форма № 1, 2).

Також у звіті компанією "Оболонь" наводиться перелік заходів щодо навчання працівників, але у вартісному вимірі це не показано, компанія розкриває затратну частину на атестацію робочих місць, на проведення заходів підвищення безпеки праці, розкрито у грошовому виразі витрати на охорону праці, які склали за 2009 рік – 1 460 тис. грн. [13].

Наступний розділ, де можна побачити фінансові показники – у розділі "Дружнє ставлення до довкілля", а саме компанією наведено структуру витрат на охорону навколишнього середовища у 2008 році (таблиця 4).

Таблиця 4. Структура витрат на охорону навколишнього середовища компанії "Оболонь" за 2007 – 2009 рр., тис. грн. [13]

Показник	2007	2008	2009
Капітальні інвестиції	30 674	-	3 504
Поточні витрати на охорону навколишнього середовища	557	564	323
Екологічні платежі	111	101	153
Додаткові витрати (утилізація відходів, очищення споруд)	5 790	4 382	7 002

Дані витрати знайдуть своє відображення у формі № 2 та 5, але чіткого розмежування даних витрат у фінансовій звітності відсутнє.

Далі у звіті розкривається використання компанією природних ресурсів (води, палива) в натуральних вимірниках. ЗАТ "Оболонь" показує викиди та вплив своєю діяльністю на природне середовище. Також підприємством розкрито благодійну допомогу, але наведено лише проведення заходів, витратної частини у звіті не наводиться.

Звіт закінчується відповідностями загальноприйнятими принципам та параметрам GRI, деякі параметри не розкрито, зокрема: екологічної безпеки, та параметри прав людини. Звіт широко показує спектр діяльності підприємства за 2007 – 2009 рр., розкриваючи, як зовнішню, так і внутрішню сторону функціонування фірми. Загалом звіт змістовно розкриває соціальну та екологічну відповідальність, адже у звіті компанією було представлено заходи щодо соціального розвитку компанії та розпис витрат пов'язаних із захистом навколишнього середовища.

Наступним кроком буде розгляд звіту про соціальну та екологічну відповідальність компанії "Київстар" [12].

Звіт має естетичну привабливість, виконуючи рекламну функцію компанії. Чітка структура відсутня, порівняно із звітом ЗАТ "Оболонь". Звіт містить заходи проведені компанією за 2009 рік в соціальній сфері: боротьба з шахрайством; фінансування благодійних програм (підтримка дітей-сиріт, купівля обладнання для дітей із психофізичними вадами, пропаганда й організація спортивних турнірів серед молоді); розвиток співробітників (підвищення кваліфікації, кар'єрне зростання, виплата матеріальної мотивації співробітникам-батькам – 467,5 тис. грн.)

Всі заходи наведені в описовій формі, вартісних показників наведено не було, лише матеріальна допомога по вагітності та пологам (467,5 тис. грн.), яку можна побачити в сукупній сумі витрат підприємства у формі № 2, 5 фінансової звітності.

Наступна складова звіту компанії – перелік заходів за 2009 рік в екологічній сфері: перехід від паперових до електронних рахунків, що допоможе збереженню лісів та зменшення шкідливих викидів в атмосферу; компанією було закуплено обладнання задля зменшення викидів CO₂ в навколишнє середовище.

Витратні показники щодо екологічної відповідальності у грошовому виразі відсутні.

Загалом звіт розкриває позиції компанії на ринку мобільного зв'язку, стратегію її функціонування, а також викладено програму соціальної, а також екологічної відповідальності суб'єкта господарювання.

Недоліком звіту є те, що відсутні вартісний вимір соціальних та екологічних витрат, відсутня чітка структура, звіт складено без врахування міжнародних стандартів складання нефінансової звітності (GRI, Глобальний договір ООН, AA1000).

Далі розглянемо звіт з прогресу за 2008 рік компанії "Сіменс Україна" [5]. Звіт має чітку структуру (таблиця 5).

Таблиця 5. Структура звіту з прогресу за 2008 р. "Сіменс Україна" [5]

№	Назва елементу звіту
1	Заява генерального директора
2	Стратегія компанії
3	Багатообразність в "Сіменс Україна"
4	Екологічна відповідальність
5	Соціальні інвестиції

Звіт складений паралельно двома мовами (англійською та українською), має привабливий презентаційний вигляд.

Свою увагу звернемо на екологічну та соціальну відповідальність компанії. Щодо екологічної діяльності, то фірма надала наступну інформацію:

– за звітний рік об'єм продажів Сіменс за рахунок реалізації продуктів і рішень, які сприяють охороні навколишнього середовища, склав 19 млрд. євро – це чверть всього обороту концерну;

– зниження обсягів викидів CO₂, якого клієнти фірми змогли досягти завдяки використанню продуктів і рішень Сіменс, склала у 2008 році 148 мільйонів тонн – це майже у 25 разів більше об'єму емісій з усіх виробничих підприємств концерну Сіменс.

Щодо соціальної діяльності, то компанія здійснила наступні заходи:

– компанія підтримує програму стимулювання та підтримання студентів інженерних спеціальностей;

– підтримання фонду "Діти Чорнобиля";

– здійснення благодійної допомоги дітям-сиротам.

Звіт з прогресу компанії "Сіменс Україна" містить лише загальні напрями діяльності у соціальному та екологічному просторі, фінансові показники не знайшли своє відображення у звіті.

Тепер з акцентуємо свою увагу на суб'єкта банківської сфери і розглянемо річний звіт за 2008 рік ВАТ "Кредит промбанк" [9]. Даний звіт має структуровану будову (таблиця 6).

Вона складається із 12 розділів, з яких 1 розділ присвячений корпоративній соціальній відповідальності, 1 розділ розкриває фінансові показники діяльності банку, зокрема показано 2 форми звітності – "Баланс" та "Звіт про фінансові результати" за 2008 рік, складені за національними стандартами фінансової звітності. Звіт про екологічну відповідальність наведений у розділі корпоративної соціальної відповідальності.

Таблиця 6. Структура річного звіту ВАТ "Кредит промбанк" за 2008 р. [9]

№	Назва елементу звіту
1	Вступ
2	Загальна інформація про банк
3	Корпоративне управління
4	Ризик-менеджмент
5	Корпоративна соціальна відповідальність
6	Розвиток відносин з юридичними особами та підприємцями
7	Робота на міжнародному ринку капіталів
8	Розвиток кореспондентських відносин
9	Діяльність на фондовому ринку
10	Розвиток каналів продажу
11	Фінансова інформація і звітність
12	Мережа ВАТ "Кредитпромбанк"

Як уже зазначалося річний звіт банку містить соціальну та екологічну складові, які характеризуються наступними заходами (соціальні): створення нових робочих місць у звітному році (820 робочих місць); прийняття на роботу людей з обмеженими можливостями; сприяння розвитку та навчанню персоналу; створення соціальних програм фінансування житлового будівництва; банк здійснив благодійні внески на купівлю лікувально-оздоровчого обладнання.

Щодо екологічної відповідальності, то банком було здійснено наступне: проведено фінансування проектів за програмою енергозбереження. Наприкінці 2008 року загальна сума за програмами енергозбереження склала 45 млн. доларів США; також банк проводить оцінку екологічних ризиків проектів у рамках довгострокового фінансування за програмами Європейського банку реконструкції та розвитку.

З вищесказаного можна зробити висновки, що банк проводить заходи, пов'язані із соціальною та екологічною відповідальністю, але чітких грошових виражень здійснених програм у звіті відображені не були.

Останнім нашим аналізом стане звіт з прогресу за 2008 рік групи компаній "Фокстрот" [6]. Звіт має гарно оформлений презентаційний вигляд, має чітко визначену структуру (таблиця 7).

Таблиця 7. Структура звіту з прогресу за 2008 рік групи компаній "Фокстрот" [6]

№	Назва елементу звіту
1	Вступна частина
1.1	Передмова засновників ГК "Фокстрот"
1.2	Загальні відомості про "Фокстрот"
2	Підтримка принципів Глобального договору ООН
2.1	Принципи Глобального договору
2.2	Права людини
2.3	Стандарти і нормативи праці
2.4	Навколишнє середовище
2.5	Антикорупційна діяльність
3	Додатки

Звіт з прогресу розвиває наступні програми соціального розвитку: навчання, підготовка та перепідготовка працюючих компаній; пропаганда здорового способу життя серед своїх співробітників; проведення зовнішніх соціальних акцій для дітей (витрати 2 млн. грн.).

Дані заходи окреслені без підтверджувальних фінансових показників, окрім витрат на зовнішні соціальні програми.

Щодо екологічної відповідальності, то незважаючи на те, що група компаній "Фокстрот" є невиробничою групою, проте здійснює заходи задля збереження природного середовища, а саме: закупівля енергозберігаючого обладнання, створення безпечних для здоров'я робочих місць, економне використання води та електроенергії.

Таким чином, нами було проаналізовано 5 звітів про соціальну та екологічну відповідальність компаній на українському ринку, і зроблено наступні висновки: звіт окреслює загальну стратегію соціального та екологічного розвитку фірм та носить маркетинговий характер; звіти не містять фактичних показників, які свідчили про витрати щодо проведення тих чи інших заходів розвитку компаній; у деяких звітах наводяться фінансові показники витрат фірм на проведення/здійснення заходів щодо соціального, екологічного розвитку суб'єкта.

Наступним нашим кроком буде комплексний аналіз звітів компаній України щодо розкриття інформації про соціальну, економічну та природоохоронну діяльність (таблиця 8).

З вище проведеного аналізу можна зробити наступні висновки: всі компанії здійснюють соціальні заходи та інвестиції, які включають в себе – благодійність, створення та підтримка програм розвитку спорту, культури тощо; 15 компаній здійснюють екологічні проекти, що включає в себе – захист навколишнього середовища, купівля енерго- та ресурсозберігаючих технологій, підтримка оптимального стану екосистеми підприємств та інше; 17 підприємств, окрім компанії МТС звітують за надання та забезпечення гідних умов праці; 9 компаній розкривають у соціальному звіті якість продукції, дане звітування характеризується для компаній-виробників товарів чи послуг, інші фірми не в змозі відповісти за продукцію, оскільки є посередниками між споживачем та виробником; лише три компанії (ЗАТ "Оболонь", Компанія ДТЕК та ВАТ "Кредитпромбанк") розкрили у своїх звітах економічні результати своєї діяльності; варто зазначити, що всі вимоги щодо розкриття інформації задовольнили лише дві фірми – ЗАТ "Оболонь" та Компанія ДТЕК, причиною є те, що звітність була складена за вимогами та принципами GRI, інші компанії керувалися Глобальним договором ООН, який визначає 10 принципів щодо соціальної, природоохоронної та антикорупційної сфери діяльності суб'єктів господарювання.

Таблиця 8. Розкриття інформації компаній у нефінансових звітах підприємств в Україні за 2009 р.*

Назва компанії	Інформація звітів											
	Економічні результати діяльності	ЗЕД	Умови праці	Оплата праці та компенсації	Навчання та розвиток персоналу	Охорона праці	Якість продукції	Відносини із споживачами	Соціальні заходи та інвестиції	Екологія виробничих процесів	Екологічні проекти	Стратегія і тактика компанії
ТОВ "Лео Барнет Україна"	-	-	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+
Компанія МТС Україна	-	+	-	-	-	-	+	+	+	-	-	+
Група компаній Ніко	-	-	+	+	+	+	-	-	+	+	+	-
Компанія Воля	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ПАТ "Концерн Галнафтогаз"	-	-	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+
Компанія ДТЕК	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
ТОВ "Едіпрес Україна"	-	-	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+
ЗАТ "Оболонь"	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Компанія Київстар	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
"МЕТРО Кеш енд Кері Україна"	-	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	+
НВП "ОМіТех"	-	-	+	-	+	+	-	-	+	+	+	-
ПАТ "Пласке"	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Кредитна Спілка "Полтава-взаємопоміч"	-	-	+	+	-	-	-	+	+	-	-	+
Група компаній "Систем Кепітал Менеджмент"	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Компанія "Тетра Пак Україна"	-	-	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+
Укросоцбанк	-	-	+	+	+	+	+	+	+	-	+	+
Група компаній "Фокстрот"	-	-	+	+	+	+	-	+	+	-	+	+
ВАТ "Кредитпромбанк"	+	-	+	+	+	+	-	+	+	-	+	+

*Примітка: узагальнено на основі даних Readers Choice Award 2010, режим доступу: <http://www.csrinfo.org.ua/uk/csrreports.html>

В Україні ідея соціальної відповідальності бізнесу починає розвиватись і потребує досконалого пакету законодавчих актів. Західний стандарт мотивує підприємця здійснювати добровільні соціальні інвестиції. На відміну від нього, вітчизняні закони мають винятково примусовий характер. Українське законодавство накладає на бізнес низку обов'язкових соціальних функцій, що проявляє їх винятково фіскальне забарвлення. Соціальне страхування, яке за фактом відволікає 41,7 % доходів підприємств, побудовано на принципі безальтернативності. Це примушує працедавців використовувати схеми "тіньової" оплати праці, а отже, обертається штучним скороченням соціальних виплат у майбутньому. Крім того, українське законодавство передбачає мізерний набір преференцій, що спонукають до витрат на соціальні програми. Так, не оподатковуються тільки ті гроші, які становлять 4 % від суми прибутку підприємства, перераховані на рахунок добродійної фундації або організації. Звільняються від сплати ПДВ операції з надання допомоги науковим, культурним, спортивним установам і релігійним організаціям [16, с. 87].

У світі відбуваються якісні зміни в процесах корпоративного управління. Виникає нова ідеологія розуміння корпорації не лише як юридичної і фізичної структури, а й як організації, що взаємодіє з природою і спілкується із соціумом найрізноманітнішими способами завдяки створюваному нею матеріальним, фінансовим та інформаційним потокам [10, с.91].

Як свідчить зарубіжний досвід, питанням соціальної відповідальності бізнесу надається значна увага. Наприклад, у Франції діє закон, згідно з яким кожна публічна компанія, яка розміщує свої акції на біржі, зобов'язана звітуватися по соціальних програмах та соціальних наслідках інноваційної діяльності. Цей закон призначений для заохочення компаній до соціальної відповідальності, а також для контролю достовірності розповсюджуваних ними даних [14, с. 37].

Інтернет опитування 2008 року щодо значення програм корпоративної соціальної відповідальності для стратегічного розвитку діяльності взяли участь 1122 респонденти, з яких 42 % представляли європейські, 23 % азійські бізнес компанії та 19 % базувались у США та Канаді (рис. 4) [7, с. 9].

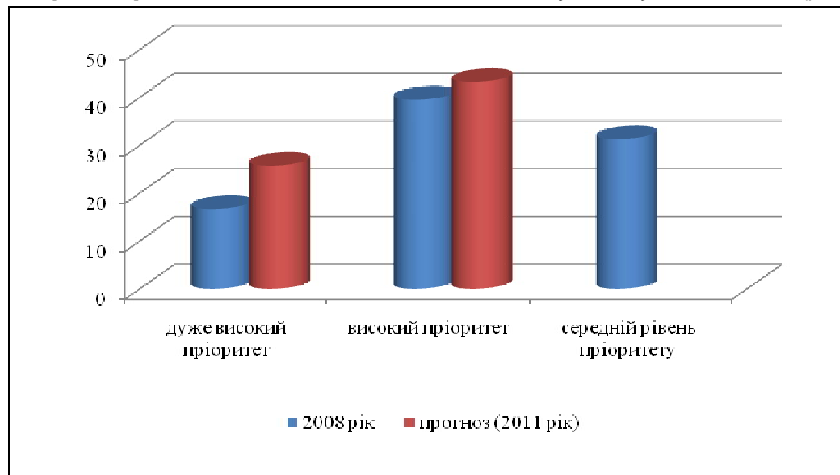

Рис. 4. Рівень пріоритету корпоративної соціальної відповідальності серед представників бізнес-компаній

На питання, яку шкалу/рівень пріоритету корпоративна відповідальність для Вашої компанії має сьогодні, "дуже високий пріоритет" визначили 16,7 %, "високий пріоритет" назвали 39,5 %, середній рівень обрали 31,3 %. На майбутні три роки показник важливості соціальної відповідальності для комерційних компаній, згідно з прогнозами опитаних представників бізнесу, зростає у сегменті найвищого пріоритету до 25,7 % та високого – до 43,2 %, сукупно складаючи майже 70 %.

За висновками агенції Conference Board (дослідження проводились в США), підприємства, що є соціально відповідальними, мають значно вищі фінансові показники, ніж у соціально невідповідальних підприємств, а саме: доход на інвестований капітал вищий на 9,8 %, доход з активів – на 3,55 %, доход з продажів – на 2,79 %, прибуток – на 63,5 % [3].

Результат дослідження іншої організації, зокрема консалтингової компанії TowersPerrin показав (Європа), що дохід акціонерів соціально відповідальних підприємств був майже в 2 рази більший за середній [3, с. 67].

Отже, соціальна відповідальність виступає важливим чинником ефективного розвитку світових компаній.

У сучасному світовому господарстві транснаціональні корпорації є генератором і центральною ланкою у поширенні інновацій. Вони володіють більш як 80 % патентів і ліцензій на нову техніку, технології та ноу-хау. За оцінками закордонних спеціалістів, близько 75–80 % загальносвітового обсягу науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у цивільному секторі здійснюється саме в рамках ТНК, а на 700 найбільших промислових фірм світу припадає біля половини всього обсягу комерційного використання винаходів у світі. В окремих країнах, особливо тих, що розвиваються, роль іноземних філій ТНК у розвитку високих технологій в обробній промисловості сягає значних цифр: у Норвегії – 48,6 %, Франції – 51,5, Канаді – 52,5, Великобританії – 59,0, Ірландії – 95,6 % [3].

Реальне покращення соціального становища робітників у країнах, що розвиваються, вимагає від ТНК не просто механічно встановлювати норми, за якими мають працювати їх партнери, а приймати на себе більш комплексні зобов'язання щодо розвитку місцевої інфраструктури, інвестицій у людський капітал. В значній мірі це суперечить реальним економічним інтересам ТНК, незважаючи на декларування відданості принципам "корпоративного громадянства" або приєднання до міжнародних ініціатив з соціальної відповідальності бізнесу. Важливість комплексного підходу до економічної діяльності в умовах країн, що розвиваються, лише тільки усвідомлюється. Реальні результати задекларованої багатьма ТНК політики соціальної відповідальності стануть помітними лише через певний час [3].

Тому результатом діяльності компаній є складання та представлення соціального звіту (корпоративного соціального звіту). Корпоративний соціальний звіт – публічний інструмент інформування акціонерів, співробітників, партнерів, клієнтів, суспільства про те, як і якими темпами компанія реалізує закладені в своїх стратегічних планах розвитку цілі відносно економічної стійкості, соціального благополуччя і екологічної стабільності [3].

Ключовим аспектом роботи над соціальним звітом є його оцінка і верифікація незалежним аудитором, а також використання отриманих в ході створення звіту результатів в подальшій практиці соціальної відповідальності компанії. Здійснення цієї процедури дає компанії гарантію третьої сторони в тому, що опубліковані в звіті відомості достовірні і не є рекламою.

Останнім часом всього більшого поширення набувають стандартизовані форми звітності.

Розглянемо основні міжнародні стандарти щодо складання та представлення соціального звіту та перелік компаній, що їх застосовують у своїй діяльності:

- Стандарт AA1000 (стандарт соціальної звітності, призначений для виміру результатів діяльності компаній з етичних позицій і що надає їм процедуру і набір критеріїв, за допомогою яких може бути здійснений соціальний і етичний аудит їх діяльності);

- Стандарти GRI (стандарт звітності в області стійкого розвитку);

- Стандарти за поданням корпоративної соціальної звітності (стандарти, що розробляються авторитетними міжнародними організаціями принципи, правила і показники розкриття інформації про соціальну активність компанії);

- Стандарти Саншайн (стандарти Саншайн визначають керівні принципи при складанні соціального звіту);

- Принципи Екватора (Принципи Екватора складаються з "набору стандартів категоризації, оцінки та управління, які розроблені для виявлення та акцентування уваги на будь-яких потенційних екологічних та соціальних ризиках, які можуть міститися у пропонованому проекті").

- Глобальний договір ООН, на сьогодні який виконується понад 3800 компаній з усіх регіонів світу, включно з міжнародними трудовими та громадськими організаціями, працюючи над розповсюдженням десяти універсальних принципів у сфері прав людини, праці, екології та протидії корупції.

Дані стандарти широко застосовуються у США, Канаді, Франції, Німеччині, Великобританії, Австралії, Польщі, Білорусії, Росії, Китаї, Японії, а також Україні.

Інформація, яка складена на основі вищезазначених стандартів, призначена для співробітників (гарантія зайнятості, безпеки і охорони здоров'я, рівні можливості при наймі), інформація для місцевого співтовариства (структура власності, фінансові показники, дія на зовнішнє середовище, об'єм податкових виплат, кількість створених робочих місць, інвестиції і добродійна діяльність), інформація для широкої громадськості (торгівля з ворожими країнами, виконувани державні замовлення, штрафи, які були стягнуті з компанії).

Українські компанії вже розпочали використання соціального звітування у своїй діяльності і одне із завдань поширити досвід щодо його складання та впровадження в усіх сферах суспільного життя. На сучасному етапі економічного розвитку даний вид звітності складають лише окремі суб'єкти господарювання, а відповідальність за їх достовірність не невизначено, відсутня чітка взаємозв'язка з показниками фінансової та статистичної звітності. Необхідним є розробка форм звітності про соціальну та екологічну відповідальність, які дозволять проводити ґрунтовний контроль та аналіз діяльності підприємства в сфері охорони навколишнього середовища та соціального забезпечення. Це дозволить встановити напрями відповідальності за достовірність показників звітності про соціальну та екологічну відповідальність, приймати ефективні рішення в даній сфері всіма учасниками господарських відносин, а також визначити місце окремого суб'єкта господарювання в соціальному та екологічному розвитку держави.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Україна стає на шлях впровадження в діяльність суб'єктів господарювання процес складання та оприлюднення звітів про соціальну та екологічну відповідальність, у якій зацікавлені фірми, співробітники, інвестори, споживач, а також і держава. Світова практика соціального звітування говорить нам про позитивні тенденції застосування звітів у діяльність міжнародних фірм за результатами діяльності в економічній, екологічній та соціальній сфері. Для уніфікації звітів про екологічну та соціальну відповідальність міжнародними організаціями (GRI, ООН та ін.) розроблено ключові стандарти, в яких розкрито принципи, норми, параметри та правила щодо складання даних звітностей. Недоліком звітів є довільне складання та невідповідність міжнародним стандартам соціального звітування. Велика низка здійснених заходів фірм

в соціальній сфері та екологічній безпеці не підтверджені вартісними показниками, тому існує певний сумнів у її достовірності. З появою соціального звітування з'являється такі види аудиту, як соціальний та екологічний, який призначений для верифікації соціального звіту.

Список використаної літератури:

1. *Волосковець Н.Ю.* Порівняльний аналіз моделей корпоративного управління соціальною відповідальністю / Н.Ю. Волосковець [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2010_33/Zmist/21P_DF.pdf 2. *Ворона О.В.* Соціальна відповідальність як сучасна концепція бізнесу // Вісник економіки транспорту і промисловості / О.В. Ворона – 2010. – № 29. – с. 410-417. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/Vetp/2010_29/10vovcsc.pdf 3. *Гуменна О.В.* Соціальна відповідальність бізнесу в контексті інноваційного розвитку економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu/Ekon/2009_7/09g_avdoe.pdf 4. Динаміка суми заборгованості з виплати заробітної плати // Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> 5. Звіт з прогресу 2008 ДП "Сіменс Україна". [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.cee.siemens.com/web/ua/ru/Documents/inFocus/COP_Siemens_Ukraine_08-09.pdf 6. Звіт з прогресу 2009 Групи компаній "Фокстрот". [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://foxtrot.ua/Article.aspx?ArealD=41&DocID=479> 7. *Лазоренко О., Колишко Р.* Посібник із корпоративної соціальної відповідальності / О. Лазоренко, Р. Колишко – К.: Видавництво "Енергія", 2008. – 96 с. 8. *Маліновська О.Я.* Соціальна відповідальність бізнесу в Україні: етапи становлення / О.Я. Маліновська // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008, вип. № 18.6. – с. 200-204. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvntlu/18_6/200_Malynowska_18_6.pdf 9. Річний звіт ВАТ "Кредитпромбанк" за 2008 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kreditprombank.com/upload/content/104/annual_report_2008.pdf 10. *Садеков А.* Соціальні аспекти розвитку корпоративного управління в Україні / Садеков А., Косова Т. // Економіка України. – 2008. – №11. – С. 88-93 11. Соціальна відповідальність українського бізнесу: результати опитування. – К., 2005. – 55 с. 12. Соціальний звіт компанії "Київстар" 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kyivstar.ua/fi/1/about/KS_book_RU.pdf 13. Соціальний звіт компанії "Оболонь". Сталій розвиток 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://obolon.ua/files/texts/obolon_report_2009_ukr.pdf 14. *Стародубська М.* Ефективність соціальних проектів потрібно виміряти / Стародубська М. // Новий маркетинг. – 2006. – №8. – С. 36-42 15. *Супрун Н.А.* Корпоративна соціальна відповідальність як чинник сталого розвитку / Н.А. Супрун // Економіка і прогнозування. – 2009. – С. 61-74 16. *Федулова Л.І.* Інноваційний розвиток промисловості України: тенденції та закономірності / Л.І. Федулова // Актуальні проблеми економіки. – 2007, № 3(69). – С. 82-97., с. 87.

КУЗНЕЦОВА Олена Вікторівна – старший викладач кафедри "Обліку і аудиту" Севастопольського національного технічного університету, завідувач сектором економічних досліджень, судовий експерт Севастопольського відділення Харківського НДІ судових експертиз ім. Заслуженого професора Н.С. Бокаріуса Міністерства Юстиції України.

КУЛІЙ-ДЕМ'ЯНЮК Юлія Василівна – аспірант кафедри економіки підприємств і соціально-трудових відносин Подільського державного аграрно-технічного університету.

Стаття надійшла до редакції 15.10.11 р.